

KARANLIĞA VE GECEYE TAKINTILI BİR ŞAİR: FURÛĞ FERRUHZÂD

Soner İŞİMTEKİN*

Öz: Edebiyatın ve sanatın çeşitli dallarında kendine özgü yapıtlar veren, otuz iki yıl süren kısacık ömrüne birçok eser sığdıran Furûğ Ferruhzâd çağdaş İran edebiyatının önemli olduğu kadar tabu yıkan şairlerden biri olarak tanınmaktadır. Onun şiirleri üzerine inceleme yapan edebiyat eleştirmenleri onun şairlik biçiminin iki yönü ve dönemi olduğunu söylemektedirler. Ferruhzâd'ın şiirlerinde işlediği konular ve konuları ele alma biçimi bu ayrımın temelini oluşturmaktadır. Bu ayrım *Esir*, *Duvar*, *İsyan* şiir kitapları ile *Bir Başka Doğuş* ve *İnanalım Soğuk Mevsimin Başlangıcına* başlıklı şiir kitapları arasında yapılmaktadır. Ancak hangi şiir dönemi olursa olsun şair 'ümit, aşk, gönül, öpücük, özlem, ölüm, günah, mezar, zindan, kafes' ve özellikle 'karanlık' ile 'gece' gibi bazı sözcükleri sıklıkla kullanmıştır. Bu çalışmada Ferruhzâd'ın iki döneme ayrılan şairlik biçiminde neredeyse her şiirinde takıntılı şekilde kullandığı ve tüm şiirlerinde nicelik olarak da ilk sırayı alan *karanlık* ve *gece* sözcükleri irdelenecek, bu kullanımların geçtiği şiirlerden örnekler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Furûğ Ferruhzâd, Fars Şiiri, Çağdaş İran Edebiyatı, Esenliksiz Kelimeler.

A POET OBSESSED BY DARKNESS AND NIGHT: FOROUGH FARROKHZAD

Abstract: Forough Farrokhzad who wrote idiocratical works in the various branches of literature and art put a lot of works into her fleeting life of thirty-two years, is known one of the taboo-breaking poets of contemporary Iranian literature as well as important. Literary critics who examined Forough Farrokhzad's poetry say that her poetry style has two aspects and two periods. The way in which the poet deals with the subjects and topics that she works in her poems forms the basis of this distinction. This distinction is made between compilations of poetry books titled *Esir*, *Duvar*, *İsyan* "The Captive, The Wall, Rebellion" and poetry books titled *İnanalım Soğuk Mevsimin Başlangıcına* "Let us Believe in Beginning of the Cold Season" and *Bir Başka Doğuş* "Another Birth". However, whatever

*Dr. Öğretim Üyesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fars Dili ve Edebiyatı (sonerisimtekin@hotmail.com)

the poetry period was, Farrokhzad frequently used some certain words such as ‘hope, love, heart, kiss, longing, death, sin, grave, dungeon, and cage’ especially ‘darkness’ and ‘night’. In this study, Forough Farrokhzad’s poetry style and the words *darkness* and *night* which she used in almost every poem and yet as a matter of quantity took the first order will be examined and examples from these uses will be sampled.

Keywords: Forough Farrokhzad, Persian Poetry, Contemporary Iranian Literature, Dysphoric Words.

Giriş

Furûğ Ferruhzâd’ın birinci dönem şiirlerini oluşturan *Esir, Duvar ve İsyan* kitaplarında *gece* ve *karanlık* sözcüklerinin toplamda 180 kez tekrar edildiği, ikinci dönem şiirlerini oluşturan *Bir Başka Doğuş* ve *İnanalım Soğuk Mevsimin Başlangıcına* şiir kitaplarında ise bu sözcüklerin 108 kez kullanıldığı görülmektedir. Peki, neden bu kelimeler? Ferruhzâd, çoğu zaman geceyi karanlıkla, karanlığı gece ile özleştirmiştir. Şiirlerinde tercih ettiği ‘esenliksiz kelimeler’¹ bakımından, Ferruhzâd’ın dünya görüşü, dünya görüşüyle yaşadığı olayları nasıl metinleştirdiği psikanalitik eleştiriye tabi tutulabileceği gibi bu şiirler göstergebilimsel açıdan da analiz edilebilirler. Bir yazar veya şair biçimini oluştururken hayatını, hayatında tecrübe ettiği olayları, yaşanmışlıklarını, deneyimlerini yazınlarına aktarabilir. Ferruhzâd da şiirin tanımı ve biçemi hakkında, şiirin hayatın bir parçası olduğuna ve yaşadıklarıyla iç içe olması gerektiğine dair benzer yorumlar yapmaktadır². Öyleyse şiirlerini kaleme almadan önce ve şiirlerini kaleme alırken Ferruhzâd’ın şiir dünyasının ve algısının nasıl oluştuğunu anlamak için öncelikle onu hayatı bağlamında irdelemek gerekmektedir.

¹ Bir metnin duygu değeri ‘esenlikli ya da esenliksiz kavramlar, sözcükler, ifadeler ve izleklerin’ tespit edilmesiyle ortaya çıkarılmaktadır. Bu bağlamda ‘esenlikli/esenliksiz’ sıfatının kavram veya terimlerle kullanımı hakkında bkz. Ece Korkut (2015). “İzlekçi Eleştiri”, edr.Rıza Filizok ve Eylem Sattık, **Eleştiri Kuramları**, s.50,57,64.; Ayşe Eziler Kıran (2015). “Yazınsal Göstergebilim ve Eleştiri”, edr.Rıza Filizok ve Eylem Sattık, **Eleştiri Kuramları**, s.110.; Uçan, Hilmi (2010). “Söylem Göstergebilimi ve Duygu Değeri: Tevfik Fikret’in “Sitâyîş-i Hazret-i Padişâhi” ve “Sis” Şiirlerinde Sevgi ve Nefret” **Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık 12(2): 31-50.; Ece Korkut (2015). “Göstergebilimsel Çözümleme: Tembel Adam Masalı” **Millî Folklor Dergisi**. Yıl.27, Sayı.108. s.76-79.; İlaveten, Enrique Alcaraz da *beyaz, yumuşak, narın, ilahi* gibi pozitif, iyimser ve hoş giden çağrışımlar taşıyan kelimeleri ‘esenlikli kelimeler’ (euphoric words), diğer taraftan *sefil, korkunç, delilik, çürümüş, pejmurde* gibi kelimeleri ise ‘esenliksiz kelimeler’ (dysphoric words) olarak tanımlamaktadır. Bkz. “Stylistics in the framework of pragmatics” **Actas del XXI Congreso Internacional de A.E.D.E.A.N.**, Universidad de Sevilla, Sevilla-İspanya, 1997, s.38.

² Behruz Celali, **Furuğ Sonsuz Gün Batımında**, Telos, İstanbul, 2016, s.21-22.

Furûğ Ferruhzâd'ın Hayatı ve Biçimini Etkileyen Temel Faktörler

Muhafazakâr bir toplumda ve ataerkilliğin benimsendiği bir ailede, 4 Ocak 1935 tarihinde dünyaya gelen Ferruhzâd erken yaşlarından itibaren esir olması için ona dayatılan tüm rollere, tüm duvar ve tabulara isyan eden, yeni bir mevsimin, yeni bir hayatın başlayacağına inanarak yaşadığı ve ona yaşatılan tüm olumsuzlukların küllerinden yeniden doğan Simorg gibidir. Furûğ Ferruhzâd, Albay Muhammed Ferruhzâd ve Turan Veziri Tebar'ın kızıdır. İkisi kız olmak üzere altı kardeşi vardır. Burjuva sayılabilecek bir aileye sahip olan Ferruhzâd ilk ve ortaokulu tamamladıktan sonra, Kemalülmülk Sanat Okulu'nda resim bölümünde eğitim almaya başlar. On altı yaşında, henüz bir lise öğrencisi iken uzak akrabası karikatürist ve mizahî şiirler yazan Pervîz Şâpur ile evlenir. Bir yıl sonra tek çocuğu Kâmyâr'ı dünyaya getirir. İki sene sonra, şiddetli anlaşmazlık gerekçesiyle eşinden ayrılır ve otuz iki yıl süren kısacık ömrünün sonuna değin bir daha evlenmez. 1952 senesinde ilk şiir kitabını yayımlar ve daha sonra Avrupa'ya gider; İtalya'da kaldığı sürede İtalyancayı öğrenip çeviriler yapar. 1956 ve 1958 senelerinde diğer şiir kitaplarını yazar ve yayımlar. Sadece şairlikle uğraşmayan ve edebiyatın ve güzel sanatların diğer dallarında da yapıtlar üreten Furûğ, yazar ve yönetmen İbrahim Gülistân ile tanışmasının ardından sinemayla yakından ilgilenmeye başlar; cüzamlı hastaları konu ettiği *Ev Karadır* filmi, 1963 yılında Almanya'daki Oberhausen Şenliği'nde birincilik ödülünü alır. Ferruhzâd, bu filmin çekimleri esnasında cüzamlılar evinde gördüğü Hüseyin adlı bir çocuğu evlat edinir. 1965 yılında Unesco, Ferruhzâd'ın hayatıyla alakalı bir film yaptırır, Bernardo Bertolucci de onunla ilgili bir belgesel çeker. Ferruhzâd 1964 senesinde dördüncü şiir derlemesini çıkartır. 13 Şubat 1967 tarihinde bir trafik kazası sonucunda yaşama gözlerini kapatır. Beşinci şiir kitabı ise onun ölümünden sonra, 1973 yılında yayımlanır³.

Ferruhzâd kısacık hayatında toplumun ve hayatın ona dayattığı tüm zorlamalara, toplumda ve insanlarda gördüğü tüm eksikliklere eserleriyle başkaldırmış ancak “yaşamın fırtınalarından güzellemeleler çıkartmayı”⁴ da başarabilmiştir. Onun yaşamı verdiği mücadelelerden, çektiği acılardan beslenen ve acıyla örülmüş bir hayattır. O her ne kadar kaçmak istese de onun peşini bırakmayan bir

³ Ali Güzelyüz, **Bir Başka Doğuş**, Demavend, İstanbul, 2016, s.5; Celali, a.g.e., s.3, 17; Muhammed Rızâ Rûzbih, **Edebiyât-i Mu'âsir-i İrân (Şi'r)**, Neşr-i Rûzgâr, Tahran, 1386, s.214; Asuman Susam, **Furuğ Yeryüzü Ayetleri Seçme Şiirleri**, Edt.Celal Üster, Can, İstanbul, 2017, s.7-8.

⁴ Asuman Susam, a.g.e., s. 11-12.

acıdır bu. Onun eserlerinin okurda yarattığı etkinin yoğunluğu da işte bu acıdan kaynaklanmaktadır. Bu acı teslim olunmuş, kabullenilmiş, ona kurban olunmuş bir öznenin acısı değildir. Ferruhzâd her şeyden önce evladından kopartılmış bir annedir. Kocasından boşanmak istediğinde bir tercih, bir seçim yapmak zorunda bırakılmıştır. Ya mutsuz evliliğine devam edecek ve hayallerinden, sanatından vazgeçecek ya da evliliğini bitirip evladını kaybedecektir. İnan’daki yasalar o dönemde çocuğun yasal sorumluluğunun babaya ait olduğuna hükmettiğinden Ferruhzâd kocasından ayrıldığında en değerli varlığından da ayrılmak zorunda kalmıştır. Yapmak zorunda kaldığı bu seçimin benliğinde oluşturduğu yarayı, hissettiği suçluluk ve aşağılanma duygusunu, kadının toplumdaki statüsünden duyduğu rahatsızlığı şiirleriyle yenmeye çalışan bir şairdir. Oğlu Kâmyâr’a hitaben yazdığı şu dizeler bunu kanıtlar niteliktedir:⁵

*“Seni istiyorum ve biliyorum
asla koynuma alamayacağım
sen o aydın ve pırıl pırıl gökyüzüsün
ben bu kafeste bir tutsağım”*

Yaşadığı zaman dilimi ve toplumsal koşullar göz önüne alındığında Ferruhzâd’ın hüznünlü yazgısı sade bir bireysel trajediden çok daha fazlasıdır. Sadece aile içinde veya kocasının yanında değil evin dışında da kuvvetli bir ataerkil geleniğin hâkim olduğu ve modernleşme serüveninin yeni başladığı bir ülkede bir kadın olarak doğmak onun için başlı başına bir zorluk olmuştur⁶. Özgür olmayı seçtiği için ailesince ve yaşadığı toplumca dışlanan ve aşağılanan Ferruhzâd her ne kadar evrensel temalarda şiir söylemiş olsa da karanlık temalar onun biçeminin temelini oluşturmuştur. Özellikle son dönem şiirlerinde yer alan karanlık ve derinlik, olgunlaşan ruhuyla dünyayı ve yaşadığı toplumu izledikçe şiirlerinde daha da belirgin bir hal almıştır⁷. Muhammed Nâsır’a göre, şiirlerini daha önce kimsenin değinmediği temalarda samimi bir dil ve etkili, zengin bir içerikle söyleyerek kendine özgü bir ekol oluşturan Ferruhzâd bu yüzden Nîmâ Yuşic’in ardından gelen şairler arasında, bireysel ve toplumsal sorumluluğunun bilincinde ve kendine has biçimiyle şiir söylemiş belki de tek şairdir. Kendi yaşamışlıklarını, gerek toplumun gerekse ailesinin ona uyguladığı baskıyı şiirinin ana teması haline getirip kendi söylemini sanatın ve şiir yapısının en önemli ögesi olarak

⁵ Furûğ Ferruhzâd, **Yaralarım Aşkandır**, Çev. Haşim Hüsrevşahi, Totem, İstanbul, 2015, s. 27.

⁶ Susam, **a.g.e.**, s.14-15.; Furûğ Ferruhzâd, **a.g.e.**, s. 27.

⁷ Susam, **a.g.e.**, s.13.

kabul etmiştir. Bu paralelde, Furûğ bireysel özelliklerinin ve yaşanmışlıklarının gizini dökerek, bir nevi en gizli sırlarına dair ipuçları da vererek, kendi çevresindeki dünyanın gerçeklerini okuruna açmış, toplumun ve içinde yaşadığı dönemin özelliklerini gözler önüne sermiştir⁸.

Furûğ Ferruhzâd'ın İran Edebiyatındaki Önemi

Ferruhzâd, İran edebiyatında neden bu kadar önemli bir yere sahiptir? Fars edebiyatında Ferruhzâd'a gelene kadar Şems Kesmâî, Sîmîn Behbehânî, Lobat Vâlâ ve de Pervîn İ'tisâmî gibi etkin kadın şairler olmasına rağmen onun şiirlerini ve biçimini eşsiz kılan temel unsur nedir? Haşim Hüsrevşahi'ye göre aslında bu sorunun cevabı oldukça basittir: Meşrutiyet'e kadar lirik şiirde katıksız kadın sevgiliye pek rastlanmaz. Kadının, yani fizik olarak kadın olan ozanın sesi o güne kadar duyulmayacak kadar azdır. Ayrıca, İranlı şairlerin sevgili için yaptıkları betimlemeler, kadın özelliklerine sahip erkekler üzerinden yapılmış betimlemelerdir. Şairane aşk veya şairane şiirin amacı kadından ziyade erkek olmuştur. Bundan dolayı Fars lirik şiiri, çoğunlukla erkek ve kadının karşılıklı birbirinin tensel, ruhsal, duygusal ve manevi güzelliklerini yüceltmelerinden ziyade eril bir lirizm halini almıştır. Kadın şairler aşk hakkında şiirler söylese dahi şiirlerinde sevgilinin cinsiyetini belli etmemişlerdir. Bu tür şiirlerde ise iki temel kusur ortaya çıkmıştır: Birincisi, erkekler kadınlar hakkında kapsamlı bir imge oluşturamamışlar; ikincisi ise hiçbir kadın, ne erkeğin şiirinde kendisinden bir imaj görmüş ne de kendi kadını lirik şiirinde erkek bir imaja yer verebilmiştir. Bu tabuyu yıkan Ferruhzâd olmuştur. Ferruhzâd hem kadın sevgiliyi şiirinde kullanmış hem de kadın bakışıyla yeni bir erkek sevgili oluşturmuştur. Âşıkane Fars lirik şiiri onula beraber tensel ve duygusal açıdan bir eşitliğe kavuşmuştur. Ahmed Şâmlû'nun şiirinde baştan sona kadın olan sevgili, Ferruhzâd'ın şiirinde tamamıyla erkek sevgili halini almıştır. Bahsedilen bu özelliğine ilaveten Ferruhzâd, erkek şairlerin dahi ancak nadir olarak işledikleri dünyevi aşk gibi temaları da şiirlerinde sıklıkla kullanmıştır. Erkekler, sevilerini, sevgililerini, aşklarını pervasızca dillendirirken kadınlar için bu her daim bir tabu olmuştur⁹. İşte Ferruhzâd bu tabuyu yıkmıştır. Şiirinde, 1950 ve 1960'larda Müslüman bir ülkede hissettiği duyguları en yalın

⁸ Muhammed Nâsir, *Tehevol-i Movzû u Ma'nâ der Şi'r-i Mu'âsir*, Neşr-i Nişane, Tahran, 1382, s.119.

⁹ Furûğ Ferruhzâd, *Yaralarım Aşkandır*, Çev. Haşim Hüsrevşahi, Totem, İstanbul, 2015, s. 41-42, 81-82.

biçimde aktarması, kadın perspektifiyle aşk ve cinselliği merkez teması haline getirmesi bakımından keskin bir başkalaşım gerçekleştirmiştir¹⁰.

Şiirlerinin Biçemi Üzerine

Şairlik hayatı boyunca çeşitli ekollerden ve şairlerden etkilenen Ferruhzâd kimi zaman bu unsurları şiirlerinde kullanmış kimi zaman ise bu unsurlardan yola çıkarak kendi biçimini temellendirmiştir. Ferruhzâd'ın şiirleri üzerine inceleme yapan edebiyat eleştirmenleri Furûğ'un gerek biçim gerekse içerik açısından biçiminin iki döneme ayrıldığını söylemekte ve biçimi hakkında şu yorumları yapmaktadırlar: 'Birinci dönemde Ferruhzâd'ın ilk üç şiir kitabı olan *Esir*, *Duvar*, *İsyan*'da yer alan şiirlerini çeharpare (dörtlük) kalıbında söylemiştir. İlk şiir kitabı *Esir*'de, sadece 'uyku' şiirinde Nîmâ'nın kuralsız vezin biçimini denemiş ancak bu şiirde pek başarılı olamamış ve henüz Nîmâ şiirinin özelliklerini içselleştirememiştir. Bu dönemde Ferruhzâd daha çok değişik vezinleri karıştırarak kullanmış ve şiirlerini bu şekilde kaleme almıştır. Nîmâ'nın ekolünü idrak edebilmiş olan ılımlı 'mutedil' şairlerden oldukça etkilenmiştir. *Duvar* ve *İsyan*'da hem vezin hem yapıda Nîmâ'nın şiirlerinden denemeler yapmış ancak *Bir Başka Doğu*'da kendi tarzını oluşturana dek çeharpare kalıbında şiir yazmak onun için daha kolay olmuştur'¹¹. Ferruhzâd'ın ikinci dönem şiirleri ise *Bir Başka Doğu* şiir kitabıyla başlamaktadır. Ferruhzâd'ın kendisi biçimindeki değişim hakkında şunları söylemektedir: "*Esir*'de sadece dış dünyayı yalın bir şekilde açıklıyordum. O zamanlar şiir, henüz ruhuma işlememişti. Aksine kendisiyle aynı evde yaşadığımız bir eş, bir arkadaş gibiydik. Sonra şiir bende kök saldı. Böylece benim için şiirin konusu da değişmiş oldu. Artık şiiri sadece kendi duygularımı açıklamak için bir araç olarak görmüyordum. Aksine şiirin kökü bende sağlamlaştıkça, parçalara ayrıldım ve yepyeni dünyalar keşfettim."¹² Şems Lengrûdî, *Târîh-i Tahlîlî-yi Şi'r-i Nov* kitabında, Ferruhzâd'ın yaşadığı bu değişimin İran edebiyatına sunduğunu önemli katkıdan bahsetmiş, özellikle *Bir Başka Doğu* kitabını 'yeni İran şiirinin' modern dünya şiirine yönelmesi olarak nitelemiştir.

¹⁰ Sheibani, Khatereh, "Kiarostami ve Modern Pers Estetiği" Çev.Sevcan Sönmez, Sinecine, 1 (1) Bahar, 2010, s. 102.

¹¹ Bkz. Nâsır, a.g.e., s.120; Rûzbih, a.g.e., s. 215; Mihrdâd Samedî "Derbâre-i Şi'r-i Furûğ Ferruhzâd" edt. Mihnâz Murâdî Kûçî, *Şinâhtnâme-i Furûğ Ferruhzâd*, Neşr-i Katre, Tahran, 1379, s.101.; Şems Lengrûdî, *Târîh-i Tahlîlî-yi Şi'r-i Nov*, C. 3, Neşr-i Merkez, Tahran, 1370, s. 108, 111.

¹² Güzelyüz, a.g.e., s,5.

Lengrûdî ayrıca, Mehdî Ahvân Sâlis ve Muhammed Hukûkî gibi isimlerin bu değişimi ‘sadece Furûğ’un şiirinin yeniden doğuşu olarak değil günümüz şiirinin öncüsü, Fars şiirinin yeniden doğuşu olarak’ gördüklerini de belirtmiştir¹³. Ferruhzâd’ın birinci dönemdeki isyankâr duygularını ifade ettiği bireysel ‘ben’i ikinci dönemde toplumsal ‘ben’e dönüştürmüştür¹⁴. *Bir başka doğuş* şiir kitabında sadece üç şiir klasik şiir kalıbındadır; bunlar bir gazel ve iki mesnevidir. Bu üç şiir hariç *Bir Başka Doğuş* ve *İnanalım Soğuk Mevsimin Başlangıcına*’da yer alan diğer tüm şiirler Nîmâ’nın kuralsız şiir biçimiyle yazılmışlardır. Bu şiirler Furûğ’un şiirinin yapısını ve biçimini olgunlaştırmıştır¹⁵. Bu konuda şairin kendisi de şunları söylemektedir: “*Ben Nîmâ’yi çok sonra tanıdım, ya da başka bir deyişle tam zamanında. Yani bütün denemelerden, vesveselerden, bunalımlı fakat arayış içinde olduğum bir dönemden sonra. Nîmâ’dan sonra bir takım şairlere çok çabuk aşına oldum, mesela Şâmlû’yla Ahavân’la ve neden bilmiyorum, on dört yaşında Mehdî Hamîdî, yirmi yaşında Sâye ve Muşîrî benim ideal şairlerimdi. Lâhûtî ve Gülçin Gîlânî’yi de bu dönemde keşfettim ve bu keşif beni farklılığa yöneltti, daha sonra Şâmlû yöneldiğim bu yeni meselelere zihnimde şekil verdi. Nîmâ da şiir konusunda benim neredeyse tavrımı ve inancımı yarattı, ona bir tür keskinlik kazandırdı... Nasıl ve hangi alanda Nîmâ’nın tesiri altında olup olmadığımı bilemem. Bu konuda dikkat diğerlerinin işidir. Ancak kesinlikle dil ve şiirsel form açısından onun algılarından faydalandığımı söyleyebilirim ancak diğer taraftan düşünsel olmayı ve şiirin ruhuna özgü olan şeyi yani nasıl bakmam gerektiğini ondan öğrendim diyebilirim, çünkü o geniş bir bakışı bana resmediyordu. Bu kapasiteye gelmek istiyordum. Büyüyeabilen tek kök farklılıktır çünkü insanlar farklıdır. Ben, ruhsal ve ahlaki özelliklerim sebebiyle – mesela kadın olmam gibi – doğal olarak meseleleri başka şekilde görürüm. Ben o bakışa sahip olmak istiyordum ama kendi penceremde oturmuş olarak... Nîmâ gözlerimi açtı ve ‘bak’ dedi ama görmeyi kendim öğrendim.*”¹⁶

Söylediği gibi diğer şairlerden bir dereceye kadar etkilenen Ferruhzâd bu etkileşimler sonucunda mesnevi, gazel, çeharpere gibi nazım biçimlerinde eserler üretmiş ancak şiiri kendi başına görmeye çalışmıştır. Bunun temel sebebi, etkilendiği şairlerin erkek olması ve doğal olarak onların şiirlerinin de erkeksi bir içerikle yazılmış olmasıdır. Nîmâ şiirini bileşik vezinlerle denemiş ancak onları

¹³ Lengrûdî, a.g.e., s.107,110-111.

¹⁴ Rûzbih, a.g.e., s.215.

¹⁵ Nâsır, a.g.e., s.120-121.

¹⁶ Celali, a.g.e., s.26-27.; Rûzbih, a.g.e., s.215-216.

erkeksi bulmuştur. Şâmlû'nun ritmik ve düz şiir türünü de aynı derecede erkeksi gördüğünden, kendi âşıkane diline uygun olması ve kadını duygularını yansıtması amacıyla modern şiir vezinlerini değiştirmek istemiştir¹⁷. Şiirlerinde kullandığı vezinlere bakıldığında, aruz veznini kullanmadığı görülmektedir. Ferruhzâd, veznin bir iplik gibi kelimeleri birbirine bağlaması gerektiğini ve kelimelerin anlamlarını örtmemesi gerektiğini söylemektedir. Bu bağlamda, kullandığı vezin açısından Ferruhzâd'ın şiirini üçe ayırmak mümkündür¹⁸:

1. Klasik aruz ölçüsünün kurallarına tam olarak benzeyen ve çeharpare gibi klasik veya yarı klasik kalıplarda yazılmış şiirleri,
2. Nîmâî kalıplarda yazılmış ve aruz bakımından hiçbir zorluğu bulunmayan şiirleri,
3. Ferruhzâd'ın iki vezni harmanladığı veya veznin bazı unsurlarını değiştiren kullandığı, Nîmâ'nın serbest kalıbında yazdığı şiirleri.

Furûğ'un vezin alanındaki yaratıcılığı ve vezne getirdiği yenilik oldukça orijinaldir. Lengrûdî'ye göre bin yıllık aruz vezninde, Nîmâ'dan sonra ikinci değişimi Ferruhzâd yapmıştır¹⁹. Ferruhzâd, Nîmâî şiire ait, veznin sadece bileşenlerine değil tamamına dikkat edilmesi gerektiği yani bir bendin tamamının ölçülü olması hatta aynı bentten bir mısra bir vezinle başlıyorsa diğer mısranın başka bir vezinle başlaması gerektiği, dilde yenilik oluşturmak üzere bir mısranın vezninin silinebilmesi veya vezilerin ölçülü olması kaydıyla birbirleriyle harmanlanabilmesi gibi özellikleri *Bir Başka Doğu* derlemesindeki şiirlerin bazılarında ve *İnanalım Soğuk Mevsimin Başlangıcına* kitaplarındaki şiirlerinin nerdeyse tamamına uygulamıştır. Hatta Ferruhzâd bazı şiirlerde bu kuralların da ötesine geçerek, eğer bir kelime vezne uymuyor veya duraksama yapıyor ise bu duraksamayı ortadan kaldırmak amacıyla yeni bir vezin oluşturmuştur²⁰. Ferruhzâd'ın şiirlerinde kullandığı kalıplara bakıldığında, onun kalıplara pek de önem vermediğini anlarız. Ancak konunun kalıp için değil kalıbın mazmun için oluşması gerektiğini söylemesiyle aslında şiirin konusuna göre bir kalıp olması veya oluşturulması gerektiğini de hissettirmiştir. "*Aslen ben şiir kalıplarına çok*

¹⁷ Ferruhzâd, a.g.e., s.54; Rûzbih, a.g.e., s. 216.

¹⁸ Nâsır, a.g.e., s. 120.

¹⁹ Nâsır, a.g.e., s. 120.; Lengrûdî, a.g.e., s. 109, 111.

²⁰ Nâsır, a.g.e., s. 122.; Ayrıca bkz.Lengrûdî, a.g.e., s. 112-113.

önem vermem, çünkü şiirin bir his ve bir kelimeden oluştuğu inancındayım” demektedir²¹.

İçerik açısından değerlendirildiğinde, eleştirmenler Ferruhzâd’ın şiirinin kâbuslarla örtülü bir manzume olduğunu söylemektedirler. Dizeleri sanki umutsuz ve karanlık bir gecede, mezar aralarında gezen huzursuz bir ruhun serzenişidir. Ölümüne duyulan örtük bir özlemdir. Onun kalbi, yerini güneşe bırakmayan karanlık, daimi bir gecedir sanki²². Nerdeyse bütün şiirlerine sinmiş acı bir keder, bir suçluluk duygusu vardır. Örneğin, ‘tutsak’, ‘keder çiçeği’ ve ‘Ali’ye dedi bir gün annesi’ şiirlerinde oğlu Kâmyâr’dan ayrılmasının ona verdiği ıstırabı, oğluna duyduğu özlemi dile getirirken, İbrahim Gülistân’a ithafen yazdığı ‘yeniden doğuş’ şiirinde kendini karanlık bir ayet olarak tanımlar, ‘sonraları’ şiirindeyse kendi ölümünden sonrasını düşlemektedir. ‘Gecede görüşme’, ‘karanlığın ortasında’, ‘o günler’ gibi yapıtları ardında bıraktıklarına duyduğu hasretin ve çektiği azabın, ‘yeşil kuşku’, ‘senden ölürdüm ben’, ‘kristal rüya’ ve ‘halka’ şiirleri ise kocasının onu anlamamasına duyduğu öfkenin ve evliliğinde, ilişkilerinde yaşadığı mutsuzluğun açık bir göstergesidir. ‘Acıyorum bahçeye’ şiiriyle yaşadığı mutsuz çocukluğu, ‘günah’ ve ‘gayr-i zaruri’ şiirleriyle vicdanında yaşadığı duygusal ikilemi bir nevi okuruyla paylaşan Ferruhzâd sanki şiirleriyle insanlara her daim gizini dökmek istemiştir.

Şiir Kitapları Üzerine

Genç yaşta aşk şiirleri söylemeye başlayan Furûğ, ilk şiirlerini Rûşenfıkr gibi haftalık dergilerde yayınlamıştır. 1952 senesinde *Esir* adındaki ilk şiir kitabı, o henüz 18 yaşındayken çıkmıştır. *Esir*’de İranlıların dışarıdan birtakım değerlere bağlı gibi göründüklerini ama gerçekte anlamını kaybetmiş sosyal kurallar ve gelenekler çerçevesinde yaşamak zorunda kaldıklarını dile getirerek İran’ın sosyal hayatı hakkında çarpıcı bilgiler vermektedir. Ferruhzâd, hapishane olarak betimlediği toplumun yozlaşmış kuralları ve gelenekleri arasında bir esirdir ve buradan yalnızca aşk sayesinde kurtulabileceğini düşünmektedir. Ardından 1956 senesinde *Duvar*; 1957’de ise *İsyan* adlı şiir kitaplarını yayınlamıştır. Kocasından boşanmasının ardından yazmış olduğu ikinci eseri *Duvar*; yine bir kadının hasas duygusallığından, kadınsı duygularından söz etmektedir. Üçüncü şiir kitabı

²¹ Nâsır, a.g.e., s.120.; Ayrıca bkz. Muhammed Ca’fer Yâhakkî, *Cûybâr-i Lahzehâ*, Câmî, Tahrân, 1326, s.112-113.

²² Susam, a.g.e., 19-22.

İsyan'da ise Ferruhzâd tüm şairlik birikimini kullanarak şiirinde daha orijinal bir atmosfer oluşturmaya gayret etmiştir. Bu kitabında yine ayrılık, yalnızlık, çektiği ıstırap, hissettiği yorgunluk ve güçsüzlüğü başlıca temaları olarak kullanan Ferruhzâd hayata serzenişte bulunmakta ve yaşadığı tüm olumsuzluklara isyan etmektedir²³. Bu üç şiir kitabına da romantizm hâkimdir ancak ikinci kitabı olan *Duvar*'da şairin biçimindeki gelişme açıkça görülmektedir. Ferruhzâd, ilk üç şiir kitabında yazmış olduğu aşk temalı şiirlerinin yanında ayrıca kadının yoksunluğu konusunda da şiirler söylemiştir. Kadının duygularından kaynaklanan bu yoksunluk elbette ki toplumun faktör ve değerlerinin ortaya çıkardığı yoksunluktan bütünüyle farklıdır. Ferruhzâd'a göre erkek bencildir ve bazı hakları haksız olarak elde etmeyi isteyen bir varlıktır. Kadın figürüyse çarşaf ve peçeden kurtulan ve aile sorunları dışında var olan dünyaya göz diken bir canlıdır²⁴.

'Şiirlerinin biçemi' kısmında da belirtildiği üzere, sonraları çağdaş şair ve yazarlarla yakınlık kurup edebî çevreden etkilenen Ferruhzâd'ın düşünce hayatında da önemli değişimler gerçekleşmiştir. Bu değişim neticesinde 1963 senesinde kaleme aldığı *Bir Başka Doğu* şiir kitabında daha çok toplumsal ve eleştirel şiirler yer almıştır²⁵. Ferruhzâd, *Bir Başka Doğu* şiir kitabının yayınlanmasının ardından, daha önce yazmış olduğu şiirlerinden ötürü üzüldüğünü ve o şiirlerin, derinliği olmayan ve gençlik hevesiyle yazılan şiirler olduklarını söylemiştir²⁶. Bu derlemede yer alan aşk teması cinsel ve bedensel kaynağı olan aşktan ziyade mi-zahî ve bir dereceye kadar da mistik yönü olan, yaşamın kanının aktığı bir aşktır. Doğayı betimleyen ve güzellikleri öven şiirlerinin bulunduğu bu eserde şair kimi zaman kendine özgü yeni ve simgeli kavramlar kullanmıştır. Dördüncü eseri olan bu şiir kitabı gerçekten de Ferruhzâd'ın şiirde yeniden doğuşunun ilanıdır. İlk üç kitabının biçiminde hissedilen olgunlaşmamışlık bu eseriyle ortadan kalkmıştır. Şair bu kitabıyla, adeta bundan sonra kullanacağı şiir biçimini belirlemiştir²⁷.

Çevresinde olup biten nerdeyse her olguyu, her yaşanmışlığı şiirlerine yansıtan Ferruhzâd'ın *İnanalım Soğuk Mevsimin Başlangıcına* (1973) adlı beşinci şiir kitabı ve seçilmiş şiirlerinden oluşan iki derleme (1974, 1985) onun ölümünden son-

²³ Nimet Yıldırım, "Furûğ Ferruhzâd ve Şiiri", *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 1999 (12): s.195,198.; Güzelyüz, *a.g.e.*, s. 5.

²⁴ Güzelyüz, *a.g.e.*, s.5-6.; Hamîd Hâşimî, *Zindegînâme-i Şâ'irân-i İrân*, İntişârât-i Ferheng u Kalem, Tahran, 1388, s. 339.

²⁵ Güzelyüz, *a.g.e.*, s 5-6.

²⁶ Yıldırım, *a.g.e.*, s. 198, 199.

²⁷ Güzelyüz, *a.g.e.*, s. 6.

ra yayınlanmıştır. Beşinci kitabındaki hacimli şiirleri daha çok kendi duygularını anlatmak için kaleme almıştır. Vezin bakımından pek de başarılı sayılmayan bu şiirlerde şair zaman zaman bazı sözcükleri yersiz kullanmış veya tekrarlamıştır. Bu şiirlerden bazı sözcüklerin hatta bir parçanın atılması durumunda dahi şiirde herhangi bir eksiklik hissedilmemektedir. Ancak Ferruhzâd bu şiirleri yazarken güçlü duygularını ve geniş hayal dünyasını başka şairleri taklit etmeden okuruna sunmak istemiştir²⁸. Güzelyüz'e göre, yıllarca sahip olduğu deneyim ve yaptığı araştırmalar neticesinde, hissettiği umutsuzluk ve şaşkınlık, şahit olduğu yalanlar ve ikiyüzlülükler, ona yapılan eziyetler, kurulan tuzaklar karşısında kendini her zamankinden daha çok yalnız hisseden Ferruhzâd soğuk mevsime yani ölüme, soğuğa, yaşam mevsiminin sonu olan yok oluşa sığınmaktadır²⁹.

Şiirlerinde Kullanılan Kelimeler Üzerine

Ferruhzâd şiirlerinde belirli sözcüklerden yararlanmıştır. Öyle ki iki döneme ayrılan şairlik hayatında neredeyse yazdığı tüm şiirlerinde bu sözcükleri kullanmıştır³⁰. *Esir*'de yer alan şiirlerde 'dil' gönül veya kalp kelimesi en fazla kullanılan ve tekrar edilen kelimedir. *Duvar* ve *İsyân* derlemelerinde ise nicelik olarak *gece* ve *karanlık* sözcükleri birinci sıradadırlar ki beş şiir kitabında da sayısal olarak en fazla kullanılan sözcükler bunlardır. İlk iki şiir derlemesinde ikinci sırada *aşk* kelimesi gelmektedir. Bu kelimenin yani aşk'ın niceliği *İsyân*'da *Tanrı* kelimesi ile yer değiştirmiştir. Muhammed Hukûkî'ye göre bu değişim doğal ve mantıklıdır. Çünkü *İsyân* kitabı daha çok Ferruhzâd'ın kadınlık içgüdülerinden ve kadınsı duygularından oluştuğu ve beslendiği için önceki iki şiir kitabından farklıdır³¹. Furûğ'un bu kitaptaki muhatabı genellikle *Tanrı*'dır. *Esir* şiir divanında üçüncü sırada yer alan *gece* kelimesi de *Duvar* ve *İsyân* derlemelerinde birinci sırada yer almaktadır. *Esir* kitabında birinci sırada yer alan *gönül* kelimesi *Duvar*'da üçüncü, *İsyân*'da ise altıncı sırada yer almaktadır. Furûğ'un şiir döneminin ilk evresinde bu kelimelerin kullanım sıklığı onun o zaman dilimindeki düşüncelerini göstermektedir. Buradaki ilgi çekici nokta, *Bir başka doğuş* ve *İnanalım soğuk mevsimin başlangıcına* şiir kitaplarındaki kelime kullanımına bakılacak olursa, birinci dönem şiir üslubunda kullandığı kelimelerden olan *gece*

²⁸ Yâhakkî, a.g.e., s.113.; Güzelyüz, a.g.e., s.7-8.

²⁹ Güzelyüz, a.g.e., s.8.

³⁰ Nasır, a.g.e., s. 125.

³¹ Muhammed Hukûkî, *Şi'r-i Zamân-i Mâ, Furûğ Ferruhzâd*, Müessesese-i İntişârât-i Nigâh, Tahran, 1384, s.17.

ve *karanlık* sözcükleri, ikinci dönemde de şairin en fazla kullandığı kelimelerdir. Sonrasında, önceki üç şiir kitabında yine sıklıkla kullanılan *aşk* kelimesi bu dönemde yine üst sıralarda yer almaktadır. Ancak diğer kelimeler ikinci dönemde yazılan iki şiir kitabında da ansızın düşüş göstermektedir. Örneğin *gönül* kelimesi birinci dönemde kaleme aldığı önceki üç kitabında 140 kez kullanılmış ancak ikinci dönemde bu kullanım 17'ye düşmüştür. Diğer kelimeler de ilk dönem kullanımlarından daha az kullanılmışlar ve yerlerini daha fazla kullanılan başka kelimelere bırakmışlardır. Birinci dönem kelimelerin bazıları azalma yaşasa da kullanılmış; ikinci dönemde ise birinci dönem kullanılmayan yeni kelimeler olmuşsa da Furûğ'un birinci ve ikinci dönem şiir üslubunda, sayıları değişse de kullanılan *gece*, *karanlık*, *aşk* gibi kelimeler beş şiir kitabında sıklıkla yer almaktadırlar³². Aşağıdaki tablolarda Ferruhzâd'ın şiirlerinde en fazla kullanmayı tercih ettiği sözcükler gösterilmektedir³³:

Esir			Duvar		İsyan	
Sıra	Kullanılan Kelime	Kullanım Sayısı	Kullanılan Kelime	Kullanım Sayısı	Kullanılan Kelime	Kullanım Sayısı
1	Gönül, Kalp	95	Gece, Karanlık	40	Gece, Karanlık	45
2	Aşk	75	Aşk	25	Tanrı	35
3	Gece, Karanlık	75	Gönül, Kalp	25	El	30
4	Öpücük	40	Öpücük	15	Aşk	25
5	Kucak	25	Günah	15	Mezar, Ölüm	20
6	Ümit	25	Mezar, Ölüm	10	Gönül, Kalp	20
7	Özlem	25	Ümit	10	Zindan, Kafes	12
8	Zindan, Kafes	25	Tanrı	10	Öpücük	10

³² Hukûkî, a.g.e., s.18.

³³ Tablolar, Hukûkî, a.g.e., s.13,15'ten alınmıştır.

9	Heves	20	Özlem	10	Ümit	10
10	Günah	20	Kucak	5	Günah	8
11	Mezar, Ölüm	20	El	5	Kucak	7
12	Tanrı	15	Heves	3	Özlem	2
13	El	10	Zindan, Kafes	3	Heves	1
14	Pencere	10	Pencere	2	Pencere	1

Bir Başka Doğuş			İnanalım Soğuk Mevsimin Başlangıcına	
Sıra	Kullanılan Kelime	Kullanım Sayısı	Kullanılan Kelime	Kullanım Sayısı
1	Gece, Karanlık	80	Gece, Karanlık	28
2	Aşk	45	Pencere	18
3	Yıldız	30	Aşk	13
4	El	25	Mezar, Ölüm	10
5	Mezar, Ölüm	25	Gönül, Kalp	7
6	Pencere	25	El	6
7	Öpücük	25	Yıldız	6
8	An	12	An	3
9	Gönül, Kalp	10	Zindan, Kafes	3
10	Tanrı	7	Tanrı	2
11	Ümit	5	Ümit	2
12	Özlem	3	Öpücük	2
13	Kucak	3	Kucak	1
14	Zindan	3	Özlem	1

Bahsedildiği üzere, Furûğ'un şiir kitaplarının toplamında kullanmayı tercih ettiği başka sözcükler de bulunmaktadır. Ancak beş şiir kitabında da en fazla *gece* ve *karanlık* sözcüklerini kullanmaktadır. Şairenin şiirlerinin neredeyse tamamının Türkçeye çevrilmiş olduğu bir gerçektir, ancak belirtilen sözcüklerin şiir içindeki kullanımının kolaylıkla müşahede edilmesinin okuyucu için yararlı olacağı düşünüldüğünden bu sözcüklerin geçtiği şiirlerden örnekler verilmiştir. Bu bağlamda, örnek olarak verilen şiirlerin bazıları çok uzun olduğundan *gece* ve *karanlık* sözcüklerinin geçtiği yerleri belirtmek adına seçilen dizeler ardışık olmayan biçimde, ancak birbirleriyle kafiyeli olmasına gayret edilerek verilmiştir:

Esir

سیر

Sevmekten

از دوست داشتن

Bu gece gözlerinin semasından

امشب از آسمان دیده ی تو

Yıldız yağıyor şiirimizin üzerine

روی شرم ستاره می بارد

Kâğıtların beyaz sessizliğinde

در سکوت سپید کاغذ ها

Kıvılcım ekiyor ellerim

پنجه هام جرقه می کارد

Karanlıktan neden korkulur

از سیاهی چرا حذر کردن

Gece elmas katreleriyle doludur

شب پر از قطره های الماس است

Geceden geriye kalansa

آنچه از شب بجای می ماند

Yasemin çiçeğinin sarhoş eden kokusudur

عطر سکر آور گل یاس است

Uyku

خواب

Gece karanlık pencerelerin üzerine

شب به روی شیشه های تار

Ateşli kül misali yavaşça çöküyordu

می نشست آرام چون خاکستری تبار

Rüzgâr gölgelerin şeklini evin avlusunda her dem altüst ediyordu

باد نقش سایه ها را در حیاط خانه هر دم زیر و رو می کرد

Sanki o karanlık mezarda aylak kendi ruhunu arıyordu

گویى او در گور ظلمت روح سرگردان خود را جستجو می کرد

Ey Yıldızlar

ای ستاره ها

Evet, gecenin sessiz gönlünde

آری این منم که در دل سکوت شب

Aşk namelerini parçalayan benim

نامه های عاشقانه پاره می کنم

Ey yıldızlar eğer bana yardım ederseniz

ای ستاره ها اگر به من مدد کنید

Onun gamından eteği yıldızla doldururum

دامن از غمش پر از ستاره می کنم

Ey başını tıpkı gözyaşı katreleri gibi

ای ستاره ها که همچو قطره های اشک

Gecenin karanlık eteğine koymuş olan yıldızlar

سر به دامن سیاه شب نخاده اید

Ey o sonsuz dünyadan bu dünyaya

ای ستاره ها کز آن جهان جاودان

Küçük bir pencere açmış olan yıldızlar

روزی بسوی این جهان گشاده اید

Sabır Taşı

صبر سنگ

Üçüncü gün de geçti ama

روز سوم هم گذشت اما

ndi sözümdeydim hala

بر سر پیمان خود بودم

Öldürüyordu beni zindanın karanlığı

ظلمت زندان مرا می کشت

Yine kendimin gardiyanıydım

باز زندانبان خود بودم

O yaklaşıyordu karanlıkta

در سیاهی پیش می آمد

Cismi, karanlığın parçalarındandı

جسمش از ذرات ظلمت بود

Daha da yaklaştıkça bana

چون به من نزدیکتر می شد

Zevkli karanlık bir uçurum oluyordu

ورطه تاریک لذت بود

Yine tozlu bir tasvir daha

باز تصویری غبار آلود

O küçük geceden, o buluşma gecesinden

زان شب کوچک ، شب میعاد

O sükût dolu odadan

زان اطاق ساکت سرشار

Temeli olmayan mutluluklardan

از سعادت های بی بنیاد

Gecenin İçinde Bir Ses

Gece yarısı sessiz koridorun ortasında
 Yankılandı bir ayak sesi
 Ahımdan karardı aynanın çehresi
 Ansızın göğsümde nefesim kesildi
 Lakin koridorun karanlığında
 Kayıp geçti ayak sesleri

صدایی در شب

نیمه شب در دل دهلیز خموش
 ضربه پای افکند طنین
 تار شد چهره آینه ز آه
 نفسم ناگه در سینه گرفت
 لیک در ظلمت دهلیز خموش
 ضربه پاها ، لغزید و گذشت

Gecenin Şeytanı

Ey benim küçük oğlum, la la la
 Kapa gözünü gece erdi

دیو شب

لای لای ، ای پسر کوچک من
 دیده بر بند ، که شب آمده است

Yum gözünü zira bu kara şeytan
 Elinde kan, dudağında gülüş ile geldi
 Hatırlarım, o yaramaz çocuk
 Yorgun annesini üzünce
 Gecenin şeytanı çıktı habersizce
 Kaçırıldı çocuğu karanlıklar içinde

دیده بر بند ، که این دیو سیاه
 خون به کف ، خنده به لب آمده است
 یادم آید که چو طفلی شیطان
 مادر خسته خود را آرزو
 دیو شب از دل تاریکی ها
 بی خبر آمد و طفلک را برد

Duvar**Gecenin İçinde Bir Hikâye**

Oluklar başlamıştı karanlıkta uğuldamaya
 Yağmurun gönül çelen darbelerinin coşkusuyla
 Süzülüyordu uzaktaki sokakların döşenmiş
 taşlarında
 Gece bekçisinin fenerinden yayılan ince bir
 ışıktta

دیوار**قصه ای در شب**

ناودانها ناله ها سر داده در ظلمت
 در خروش از ضربه های دلکش باران
 می خزد بر سنگفرش کوچه های دور
 نور مخوی از بی فانوس شبگردان

Gözler gecenin karanlığında dikilmişler yola

چشمها در ظلمت شب خیره بر راهست

Nehir ağlamakta : "Kimdir bunun sevdiği acaba?"

جوی می نالد که "آیا کیست دلدارش؟"

Dallar ise fısıldamakta birbirinin kulağına

شاخه ها نجوا کنان در گوش یکدیگر

"Ne yazık... Sevdiği yok yanında"

"ای دریغا ... در کنارش نیست دلدارش"

Cevap

پاسخ

*Riyakârlıkla kılınan namaz mührünün başı
dağlamasındansa*

پیشانی از داغ گناهی سیه شود

Alın bir günahın ateşiyle karartmak daha iyidir

بخت ز داغ مهر نماز از سر ریا

*Dudak altından tanrı tanrı diyerek halkı
aldatmaktansa*

نام خدا نبردن از آن به که زیر لب

Tanrının ismini anmamak daha iyidir

بهر فریب خلق بگویی خدا خدا

Bize ne gam ola ki bir akşam şeyh cemaat içinde

ما را چه غم که شیخ شبی در میان جمع

Sevinerek cennet kapısını kapar ise yüzümüze

بر رویان بیست به شادی در بهشت

Duvar

دیوار

Kaçıyorum senden terk edilmiş bir sahilde

می گریزم از تو تا در ساحلی متروک

*Kayıp ovaların üzerindeki karanlık bir bulut
içinde*

از فراز صخره های گمشده در ابر تاریکی

Karartıyor yolları gözümde

راهها را در نگاهم تار می سازد

Onun sırrının karanlığında öylece

همچنان در ظلمت رازش

Duvar örüyor çevreme

گرد من دیوار می سازد

*Rüyaların renkli çiçeğinden bir koku misali
yayılırım*

می تروام همچو عطری از گل رنگین رویاها

Gece esintisi zülfünün dalgasında sürünürüm

می خزم در موج گیسوی نسیم شب

Güneşin kıyısına kadar giderim

می روم تا ساحل خورشید .

Çekişme*Gökyüzündeki ay gibi sır dolu gece**Bense yavaşça söylerim kendime**Bu bir rüyadır diye**O da karanlık ve karışık böyle**Tıpkı suskun bir gül gibi gece yarıları**Doluyor gözüme hasretin gözyaşları**Karanlığın rengi ise koşuyor ahımın renginde*

ستیزه

شب چو ماه آسمان پر راز

من به خود آهسته می گویم

باز هم رویا

آن هم اینسان تیره و درهم

نیمه شبها چون گلی خاموش

اشک حسرت می نشیند بر نگاه من

رنگ ظلمت می دود در رنگ آه من

Kahr*Ey tanrım kendi gözlerimle gördüm o gece**Tokuşturdun kadehini başkasının kadehiyle**Hafız'ın falı gibi apaçık ortaya çıktı**Sen kendi falını açtın başkasının ismine**Eğer koştuydum bu şekilde senin yanına**Aşka âşık olmamdandır, ulaşmak için değildir sana**Benim ışısız gecelerimin karanlığında**Aşkın hayali senin hayalinden daha hoştur zira*

قهر

به چشم خویش دیدم آن شب ای خدا

که جام خود به جام دیگری زدی

چو فال حافظ آن میانه باز شد

تو فال خود به نام دیگری زدی

اگر بسویت این چنین دویده ام

به عشق عاشقم نه بر وصال تو

به ظلمت شبان بی فروغ من

خیال عشق خوشتر از خیال تو

Susuz*Ben bir gül idim*

تشنه

من گلی بودم

*Titreyen her yaprağın damarından büyüdü
kokuyu yayan bendim*

در رگ هر برگ لرزایم خزیده عطر بس افسون

Karanlık bir gecede susuz bir halde

در شبی تاریک رویدم

Karun nehrinin kıyısında yeşerdim

تشنه لب بر ساحل کارون

*Şüphe sisinin peşinden bir gece vakti ortaya
çıkana kadar*

تا شبی پیدا شد از پشت مه تردید

*Karanlık göğün gümüş renkli sabahının yüzüme
açmasını bekledim*

منتظر بودم که بگشاید به روم آسمان تار

*Ayağımın altında kurumuş dallar kederle
inlemekte*

دیدگان صبح سیمین را

زیر پام بوته های خشک با اندوه می نالند

*“Ne yazık, şehrimizin güneşinin yüzü oldukça
karanlık” demekte*

“چهره خورشید شهر ما دروغا سخت تاریک
است”

Gölgeler Dünyası

دنیای سایه ها

Gece ıslanmış caddede

شب به روی جاده نناک

Benim etrafımda, karanlığın dalgalarında

ای هزاران روح سرگردان ،

Binlerce başboş ruh kaymakta

گرد من لغزیده در امواج تاریکی ،

Benim gölgem nerede?

سایه من کو ؟

*“Sessiz sesimin billurunda yalnızlık korkusunun
ışığı parlamakta”*

“نور وحشت می درخشد در بلور بانگ
خاموشم”

Soruyorum sana,

از تو می پرسم :

Karanlık mutluluk mudur yoksa bir acı mı?

تیرگی درد است یا شادی ؟

*Zindandaki cisim midir yoksa özgürlüğün ovası
mı?*

جسم زندانست یا صحرای آزادی ؟

Gecenin karanlığı nedir?

ظلمت شب چیست ؟

Kara ruhun gölgesi kimdir?

سایه روح سیاه کیست ؟

İsyan**عصیان****Tanrılık İsyanı****عصیان خدایی**

*Gece yarısı beşikler hareket eder sakince
Her selamda bir vedanın karanlık gölgesi*

نیمه شب گهواره ها آرام می جنبند
هر سلامی سایهٔ تاریکِ بدرودی

*Yolda yorgun bir adım ve karanlık bir cadde
Ateşten bir nişane yok Tur'un zirvelerinde
Bir cevap yok bu kapalı kapının ötesinde
Ben şaşkın oturuyorum karanlığın gözlerinde
Küçük pencereden ise dökülür yastığıma gece
Ah, arşın duvarlarının gerisinde bile
Görmüyorum karanlıktan gayrı bir şey,
Görmüyorum*

جاده ای ظلمانی و پایی به ره خسته
نه نشان آتشی بر قلعه های طور
نه جوابی از ورای این در بسته
می نشینم خیره در چشمان تاریکی
شب فرو می ریزد از روزن به بالینم
آه ، حتی در پس دیوارهای عرش
هیچ جز ظلمت نمی بینم ، نمی بینم

Tanrının İsyanı**عصیان خدا**

*Eğer tanrı olsaydım gece meleklerle feryat
ederdim
Güneşin sikkelerini karanlığın ocağına atsınlar
diye
Dünya bahçesinin hizmetçilerine kızardım
Ayın sarı yaprağını gecenin yaprağından
koparsınlar diye
Üflerdim gece rüzgârının sihirli neyine
Bir ömür nemli göğüsleri üzerinde sürünmekten
yorgun düşen susamış yılanlar misali*

گر خدا بودم ملائک را شبی فریاد می کردم
سکهٔ خورشید را در کورهٔ ظلمت رها سازند
خادمان باغ دنیا را ز روی خشمم می گفتم
برگِ زرد ماه را از شاخهٔ شبها جدا سازند
می دمیدم در نی افسونی باد شبانگاهی
تا ز بستر رودها ، چون مارهای تشنه ،
برخیزند

*Irmaklar yataklarından kalksınlar ve gece
semanın karanlık göletine dökülsünler diye*

در دل مردابِ تار آسمان شب فرو ریزند

Karanlık

ظلمت

Neden benden kaçarsın?

چه گریزیت ز من؟

Neden bu acele?

چه شتابیت به راه؟

Nereye sığınacaksın

به چه خواهی بردن

Bu kapkaranlık gecede?

در شبی این همه تاریک پناه؟

Sonraları

بعدها

Gözlerim karanlık hollere dönecek

دیدگانم همچو دالانهای تار

Yanaklarım soğuk mermerlere dönüşecek

گونه هلام همچو مرمرهای سرد

Ansızın bir uyku beni götürecektir

ناگهان خوابی مرا خواهد ربود

Ben boşalacağım feryadından acının

من تھی خواهم شد از فریاد درد

Toprak her dem beni kendine çağırmakta

خاک می خواند مرا هر دم به خویش

Yoldan ulaşırlar gömerler beni toprağa

می رسند از ره که در خاکم نهند

Ah, belki gece yarısı âşıklarım

آه شاید عاشقانم نیمه شب

Çiçek bırakır benim dertli mezarıma

گل به روی گور غمناکم نهند

Benden sonra ansızın bir tarafa giderler

بعد من ناگه به یکسو می روند

Benim dünyamdaki karanlık perdeler

پرده های تیره دنیای من

Tanımadık gözler süzülürler

چشمهای ناشناسی می نزنند

Üzerinde defterlerimin, kâğıtlarımın

روی کاغذها و دفترهای من

Geç

*Sessiz ve karanlık köşelerden
Çıkış kapısı açıldığında yüzüne
Gizemli ve sessiz yüzlerce selam
Sana doğru uçarlar yorgun şekilde
Sanki atıyor karanlığın yüreği
O hüznü küçük odada
Gece sürünüyor karanlık bir yılan gibi
Perdeler üzerinde nazik renkli*

دیر

از گوشه های ساکت و تاریک
چون در گشوده گشت به رویت
صدها سلام خائش و مرموز
بر می کشند خسته به سویت
گویی که می تپد دل ظلمت
در آن اتاق کوچک غمگین
شب می خرد چو مار سیاهی
بر پرده های نازک رنگین

Düğüm

*Senin odanın camları ardında
O gece karanlık soğuk bir bakış vardı
Karanlıkta senin gözlerinin koridorunda
Sanki ruhunun derinliklerinde derinlere giden
bir yol vardı
O gece dudaklarından içtim
Doğanın mutluluk şarkılarını
O gece aşkımın muradına
Saçtın öpücüğünden sonsuzluk damlalarını*

گره

در پشت شیشه های اتاق تو
آن شب نگاه سرد سیاهی داشت
دالان دیدگان تو در ظلمت
گویی به عمق روح تو راهی داشت
آن شب من از لبان تو نوشیدم
آوازه های شاد طبیعت را
آن شب به کام عشق من افشاندی
ز آن بوسه قطرهٔ ابدیت را

Bir Başka Doğuş

تولد دیگر

Rüzgâr bizi kendisiyle götürecek

*Yazık, benim küçük gecemde
Rüzgârın randevusu var ağaçların yaprağıyla
Dinle,
Duyuyor musun karanlığın esişini?
Bakıyorum bu mutluluğa bir garip gibi
Dinle,
Duyuyor musun karanlığın esişini?
Gecenin içinde bir şey geçiyor şimdi*

باد ما را با خود خواهد بُرد
در شب کوچک من، افسوس
باد با برگ درختان میعادى دارد
گوش کن
وزش ظلمت را مى شنوى ؟
من غریبانه به این خوشبختى مى نگرم
گوش کن
وزش ظلمت را مى شنوى ؟
در شب اکنون چیزی مى گذرد

Algı

*Ansızın geceyle doldu pencere
Boş seslerin yığıını ile dopdolu gece
Solukların zehirli hararetinden zehirlenmiş gece
Gece...
Kulak verdim
Karanlık korkunç caddede*

در یافت

ناگهان پنجره پر شد از شب
شب سرشار از انبوه صداهای تھی
شب مسموم از هرم زهر آلود تنفس ها
شب...
گفتش دادم
در خیابان و حشمت زده تاریک

Âşıkâne

*Ey gecenin senin düşünle renklenmiş olduğu
Şüphelerin karanlık hücumunda*

عاشقانه

ای شب از رؤیای تو رنگین شده
در هجوم ظلمت تردیدها

İsteme acısı karanlık bir acıdır

درد تاریکیست درد خواستن

Başı yaslamak sinelerdeki kararmış gönle

سر نهادن بر سیه دل سینه ها

Göğsü bulamak kinlerin pisliğine

سینه آلودن به چرک کینه ها

Böylesine soğuk ve karanlık bir dünyada

در جهانی اینچنین سرد و سیاه

Bir avizedir sessizlik ve karanlıkta

چلچراغی در سکوت و تیرگیست

Şu benim sıkışmış gönlüm, bu ise tütsü dumanı mı?

این دل تنگ من و این دود عود؟

Gece ülkesinde, rûd ve arpın vuruşları mı?

در شبستان، زخمه های چنگ و رود؟

Ayın Yalnızlığı

تنهایی ماه

Bütün karanlık boyunca

در تمام طول تاریکی

Ay parladı mehtapta

ماه در مهتابی شعله کشید

Ay kendi gecesinin yalnızıydı

ماه دل تنهای شب خود بود

Altın renkli kin içinde çatlamaktaydı

داشت در بغض طلایی رنگش می ترکید

Yeryüzü Ayetleri

آیه های زمینی

O zaman

آنگاه

Güneş soğudu

خورشید سرد شد

Bereket yeryüzünden kayboldu

و برکت از زمین ها رفت

Gece, solgun renkli bütün pencerelerde

شب در تمام پنجره های پریده رنگ

Şüpheli bir tasavvur misali

مانند یک تصورمشکوک

Sürekli birikmekte ve taşmaktaydı

پیوسته در تراکم و طغیان بود

*Yollar ise kendi devamlılığını
Bıraktılar karanlık içerisinde
Kocaman karanlık bir leke ile*

و راه‌ها ادامه خود را
در تیرگی رها کردند
با لکه درشت سیاهی

Hediye

*Ben bahsediyorum gecenin nihayetinden
Karanlığın nihayetinden
Ve söz ediyorum gecenin nihayetinden
Benim için bir lamba getir ey sevgili eğer
gelirsen evime
Ve bir de küçük pencere
Ki oradan bakayım mutlu sokağın gelip
geçenine*

هدیه
من از نهایت شب حرف می‌زنم
من از نهایت تاریکی
و از نهایت شب حرف می‌زنم
اگر به خانه من آمدی برای من ای مهربان
چراغ بیاور
و یک دریچه که از آن
به ازدحام کوچه خوشبخت بنگرم

Gece Görüşmesi

*Ve şaşkın bir yüz
Pencerenin öteki tarafından dedi bana
"Mezarlığın gece vakti yalnızlığında
Bir fare kemirirdi ölüm adında"
Ben onun ardından karanlığın yığılışını
Ve çamların gümüş renkli meyvelerini
Görüyordum hala*

دیدار در شب
و چهره شگفت
از آنسوی دریچه به من گفت
"در غربت شبانه قبرستان
موشی بنام مرگ جویده‌است"
من از ورای او تراکم تاریکی را
و میوه‌های نقره‌ای کاج را هنوز
می‌دیدم

Yeşil Kuşku

وهم سبز

*Ey mutfağın karanlığındaki bakır tencerelerin şarkısı*و ای سرود ظرفهای مسین در سیاهکاری
مطبخ*Ey dikiş makinesinin hüznünlü tıkırtısı*

و ای ترم دلیگیر چرخ خیاطی

Ey halıların ve süpürgelerin gece gündüz kavgası

و ای جدال روز و شب فرشها و جاروها

Gizleyin beni ey açgözlülüğün tüm aşkları

مرا پناه دهید ای تمام عشق های حریصی

Bir Gün Annesi Ali'ye Dedi...

به علی گفت مادرش روزی...

Küçük Ali

علی کوچیکه

Bahaneci Ali

علی بونه گیر

Gece yarısı fırladı uykudan

نصف شب از خواب پرید

Bir balık görmüştü rüyasında

خواب به ماهی دیده بود

Sanki suyun içinde, gidiyordu gecenin cevheri gibi ışıldayan

انگار تو آب، گوهر شب چراغ می رفت

Periler şahının küçük kızı sanki

انگار که دختر کوچیکه شاپریون

Balık, cin ve peri soyundandı belki

شاید که از طایفه جن و پری بود ماهیه

Küçük Ali'nin başucunda yine her gece olduğu gibi

باز مَث هر شب رو سر علی کوچیکه

Armutla dolu gökyüzü mendili

دسمال آسمون پر از گلابی

Oysa Ali

آمو علی

Bir başka dünyaya dalıp gitmişti

تو نخ به دنیای دیگه

*Küçük Ali**Büyülenmişti*

علی کوچیکه

Sanki bağırarak istiyordu karanlığın içine

انگار میخواست تو تاریکی

“Hayret!”

داد بکشه " :آهای زکی !"

Birkaç kabarcık, karanlığın içinde

تو تاریکی، چن تا حباب

Karanlığın Ortasında

میان تاریکی

Karanlığın arasında

میان تاریکی

Seslendim sana

تو را صدا کردم

Bütün gece orada

تمام شب آنجا

Göğsümün ortasında

میان سینه من

Bütün gece orada

تمام شب آنجا

Kara dallardan

ز شاخه های سیاه

Dökülüyordu bir tasa

غمی فرو می ریخت

İnanalım Soğuk Mevsimin Başlangıcına

ایمان بیاوریم به آغاز فصل سرد

İnanalım Soğuk Mevsimin Başlangıcına

ایمان بیاوریم به آغاز فصل سرد

Ey sevgili, ey yegâne sevgili

ای یار ، ای یگانه ترین یار

Nice karanlık bulutlar var beklemekte güneşin şölenini

چه ابرهای سیاهی در انتظار روز میهمانی

Bir gün o kuş belirlediğinde tecessümden bir yolda uçuyordu sanki

خوشیدند .

Selam ey masum gece!

انگار در مسیری از تجسم پرواز بود که یک

Benim akasya başaklarına gelin olduğum o gece

روز آن پرنده نمایان شد

*İsfahan'ın mavi fayans çınlamasıyla dolu
olduğu o gece*

ان شب که اصفهان پر از طنین کاشی ابی
بود

*Zaman geçti ve akasyanın çıplak dallarına
düştü gece*

زمان گذشت و شب روی شاخه های لخت
اقاقی افتاد

*Ve sen zalim karanlıkta götürüyorsun aşkın
otlaklarına beni*

و در سیاهی ظالم مرا به سوی چراگاه عشق
می بردی

Pencere

پنجره

*Bir pencere yalnızlığın minicik ellerini
Cömert yıldızların gece bağısladığı kokusuyla
dolduruyor*

یک پنجره که دست های کوچک تنهایی را
از بخشش شبانه عطر ستاره های کریم
سرشار می کند .

Kanunun kara mendiliyle kapatıyorlarken

با دستمال تیره قانون می بستند

Ve benim arzumun ıstırap dolu şakaklarından

و از شقیقه های مضطرب آرزوی من

Kan fiskiyeleri saçılıyorken

فواره های خون به بیرون می پاشید

Anladım ben, gerekli, gerekli, gerekli

دریافتم ، باید ، باید ، باید

Delicesine sevmem gerekli

دیوانه وار دوست بدارم .

Acıyorum Bahçeye

دلَم برای باغچه می سوزد

Bizim evin bahçesi yalnızdır

حیات خانه ما تنهاست

Bizim evin bahçesi

حیات خانه ما

Bilinmeyen bir bulutun yağışını beklerken

در انتظار بارش یک ابر ناشناس

Esniyor

خمیازه می کشد

Ve bizim evin havuzu boştur و حوض خانه ما خالی است
Tecrübesiz küçük yıldızlar ستاره های کوچک بی تجربه
Ağaçların yukarısından yere düşüyorlar از ارتفاع درختان به خاک می افتند
Ve balıkların evinin rengi solmuş pencere و از میان پنجره های پریده رنگ خانه ماهی
arasından ها
Geceleri geliyor öksürme sesi شب ها صدای سرفه می آید
Bizim evin bahçesi yalnızdır. حیاط خانه ما تنهاست .

Sadece Sestir Geriye Kalan

Namert, karanlıkta تنها صداست که می ماند
 نامرد ، در سیاهی
Gizlemiştir kahpeliğini فقدان مردیش را پنهان کرده است
 و سوسک ... آه
Ve karafatma... ah وقتی که سوسک سخن می گوید .
Karafatma konuşurken چرا توقف کنم³⁴ ؟
Neden durayım?

³⁴ Furûğ Ferruhzâd, *Ber Guzide-i Eş'âr-i Furûğ Ferruhzâd*, Morvârîd, Tahrân, 1357.

Sonuç

Furûğ Ferruhzâd şiiirlerinde belirli sözcüklerden yararlanmışır. İki döneme ayrılan şairlik biçeminde neredeyse yazdığı tüm şiiirlerinde bilinçli olarak bu sözcükleri kullanmışır. Ferruhzâd'ın şiiirlerinde özellikle birbirleriyle özdeşleştirdiği ve kullanmayı en fazla tercih ettiği *karanlıktan* ve *geceden* yoğun biçimde bahsetmesi, adı gibi ışığa, gündüze kavuşma özleminin yanı sıra toplumda baskı altında yaşayan kadının soyut olarak aydınlığa, erkeklerle eşit şartlara kavuşmasına duyduğu özlem olarak değerlendirilebilir. Yine *mezarlık* ve *ölüm*, *zindan* ve *kafes* sözcüklerini sıkça tekrarlaması yaşadığı toplumda, ona dayatılan rollerden ne denli rahatsız olduğunu gösterme biçimi olarak düşünülebilir. *Ümit*, *özlem*, *aşk*, *öpücük*, *kucak* sözcükleri ataerkil toplumda ve hem babasının hem de kocasının evinde mahrum kaldığı ve özlemini çektiği duygularını açığa vurma şekli olabilir. Bunları elde edemediğinde ise yine en fazla tercih ettiği kelimelerden olan *günah*'la başkaldırışını, umursamazlığını ve isyanını anlatmak istemiştir. Şiiirlerinin konusunu uzun uzadıya düşünmemiş, hayatında karşılaştığı anları, gündelik olayları şiiirine aktarmıştır. Bu paralelde gerek şiiirlerinde, gerek şiiirlerinin isminde gerekse kitap başlıklarında seçtiği kelimelerin içeriğinin aslında onun hayatının bir yansıması olduğu söylenebilir. Şiiirlerinde sıkça tekrar ettiği *gece* ve *karanlık* aslında hayatında karşı karşıya kaldığı olumsuz unsurlardır. Kararsızlığı, kırılganlığı ve çektiği acıyı gösterme biçimidir. Toplumun duvarları arasında istediği şekilde, özgürce yaşayamamasının gölgesinde ve karanlığında kendini dış dünyadan soyutlaması ve hapsedmesidir. Sadece ilk şiiirlerinde değil son dönemde kaleme aldığı şiiirlerinde, özellikle son iki şiiir kitabında dahi kelime tekrarlarına bakarak, bu dönemde biçiminin olgunlaştığını düşünecek olursak kullandığı sözcükleri ve imgeleri nasıl bilinçli şekilde seçtiğini, hayata, topluma yaptığı eleştiriyi nasıl yerinde dile getirdiğini açık şekilde görürüz. Kanımca Ferruhzâd'ı eşsiz yapan en önemli özellik ve şiiirlerinin bu denli uzun soluklu olmasının temel gerekçesi bu unsurdur. Hayatını, tecrübelerini şiiirine dâhil ederken olayları gördüğü ve hissettiği şekilde dizelerine yansıtmıştır. Şiiirini kendi hayatından ve hayattan beslemiştir. Onun için gerçekleri en acı imgelerle, saklamadan ve gizlemeden söylemek bir zorunluluk olmuştur. Böylece, özellikle son eserlerinde, 'sanat toplum içindir' görüşü doğrultusunda sanatın en önemli vazifesini yerine getirmiştir.

SUMMARY**A POET OBSESSED BY DARKNESS AND NIGHT:
FOROUGH FARROKHZAD****Soner İŞİMTEKİN***

Forough Farrokhzad had used certain words in her poems. Such that, she made use of these words consciously almost in all her poems in her poetry life which consisted of two period. In the poems of the book titled *Captive*, the word heart is the most frequently used and repeated word. In her poetry books titled *Wall and Rebellion*, the words night and dark are in the first place as quantitatively and these two words are in the first line in all her poems (288 times in total). In her first two poetry books, the word 'love' is on the second line. The quantity of the word 'love' has been replaced by the word 'god' in *Rebellion*. The word 'night' which is in the third place on the *Captive* is also in the first place in the *Wall and the Rebellion*. In the book of *Captive*, the word 'heart' which is on the first line, is on the third line in the *Wall* and the sixth in the *Rebellion*. In the first period of Forough's poetry period, the usage frequency of these words shows her thoughts in this time. Point of interest here, if we look at the use of words in the books "Another birth" and "Let us believe in beginning of the cold season", the words 'night' and 'darkness' which are the words used in the first period poem style still the words which the poet used the most in her second period. Afterwards, the word 'love' which is frequently used in the previous three poetry books, is still in the upper order in this period. However, the other words written in two poem books of the second period suddenly have decreased. For example, the word 'heart' has been used 140 times in the previous three books which were retained in the first period but it decreased to 17 in the second period. Other words have been used less often than their initial use and they have left their places to other words that are used more. Although some of the first period words have been decreased still used and even if there were new words in the second period that were not in the first period, although the numbers are different in the first and second period poetry style of Forough, the words such as night, darkness and love are frequently found in five poetry books.

* Asst. Prof. Dr., Yuzuncu Yil University, Persian Language and Literature (sonerisimtekin@hotmail.com).

Forough Farrokhzad mentions intensely of the words ‘darkness’ and ‘night’ which she identifies with each other and as a matter of quantity took the first order in her poems and it can be regarded as her longing to get sunshine in intangible like her name or for woman who lives under oppression in society and to reach the same conditions with men. The words ‘cemetery’ and ‘death’, ‘dungeon’ and ‘cage’ used in her poems can also be thought of as a way of showing how disturbed from her roles is in the society which imposed on her. The words ‘hope’, ‘longing’, ‘love’, ‘kiss’, and ‘lap’ in her poems may be the form of expression of her feelings which she longs and deprives in a patriarchal society and in the home of both her father and her husband. And when she could not get them, she also wanted to explain her carelessness and rebellion with the word ‘sin’ which was one of the most she preferred. She had not long thought about the subject, she had transcribed the moments and daily events in her life into her poems. In this parallel, it can be said that the content of the words she chosen in her poems, the names of her poems or the titles of her books, is a reflection of her life. The words ‘night’ and ‘darkness’ she repeated frequently in her poems are the negative elements she faces in her life, it is a way of showing her pessimism, fragility and suffering. Because she can not live freely in the way that she desires between the walls of society, it is the way of abstraction of herself from the outside world. Not only in her first poems but in her last poems as well, especially in the her last two poetry books, if we look at her word repetitions and think that her style has matured in this period, we will clearly see how she choosed the words and images consciously and we will understand how she expressed her criticism to life and society in place. This is the most important feature that makes Ferruhzâd unique and the basic reason why her poetry is so long-winded. When she included her life to her poetry, she reflected the events in the way she sees and feels. She has fed her poems from her life and life itself. For her, it was a necessity to tell the truths with the most bitter imaginable without conceal. Thus, especially in her last works, she has fulfilled the most important duty of art in the direction of ‘art is for society’.

KAYNAKÇA

Alcaraz, Enrique, “Stylistics in the Framework of Pragmatics” **Actas del XXI Congreso Internacional de A.E.D.E.A.N.**, Universidad de Sevilla, Sevilla-İspanya, 1997, s.35-54.

Celali, Behruz, **Furuğ Sonsuz Gün Batımında**, Çev: Kenan Karabulut, Telos, İstanbul, 2016.

Eziler Kıran, Ayşe, “Yazınsal Göstergibilim ve Eleştiri”,edt.Rıza Filizok ve Eylem Sattık, **Eleştiri Kuramları**, Anadolu Üniv., Eskişehir, 2015.

Ferruhzâd, Furûğ, **Yaralarım Aşktandır**, Çev.Haşim Hüsrevşahi, Totem, İstanbul, 2015.

-----, **Ber Gûzide-i Eş‘âr-i Furûğ Ferruhzâd**, Morvârîd, Tahran, 1357.

Güzelyüz, Ali, **Bir Başka Doğuş**, Demavend, İstanbul, 2016.

Hâşimî, Hamîd, **Zindegînâme-i Şâ‘irân-i İrân**, İntişârât-i Ferheng u Kalem, Tahran, 1388.

Hukûkî, Muhammed, **Şiir-i Zaman-i Ma, Furuğ Ferruhzad**, Mûessese-i İntişârât-i Nigâh, Tahran, 1384.

Korkut, Ece, “Göstergibilimsel Çözümleme: Tembel Adam Masalı” **Millî Folklor Dergisi**, Yıl.27, Sayı.108. S.74-83, 2015.

-----, “İzlekçi Eleştiri”, edt.Rıza Filizok ve Eylem Sattık, **Eleştiri Kuramları**, Anadolu Üniv., Eskişehir, 2015.

Lengrûdî, Şems, **Târîh-i Tahlîlî-yi Şi‘r-i Nov**, C.3, Neşr-i Merkez, Tahran, 1370.

Nâsır, Muhammed, **Tehevol-i Movzû u Ma‘nâ der Şi‘r-i Mu‘âsır**, Neşr-i Nişâne, Tahran, 1382.

Rûzbih, Muhammed, **Edebiyât-i Mu‘âsır-i İrân (Şi‘r)**, Neşr-i Rûzgâr, Tahran, 1386.

Samedî, Mihrdâd, “Derbâre-i Şi‘r-i Furûğ Ferruhzâd” edt. Mihnâz Murâdî Kûçî, **Şinâhtnâme-i Furûğ Ferruhzâd**, Neşr-i Katre, Tahran, 1379, s.100-108.

Sheibani, Khatereh, “Kiarostami ve Pers Şiir Estetiği”, Çev.Sevcan Sönmez, **Sinecine**, 1 (1) Bahar, 2010, s.97-122.

Susam, Asuman, **Furuğ Yeryüzü Ayetleri Seçme Şiirleri**, Edt., Celal Üster, Can, İstanbul, 2017.

Uçan, Hilmi, “Söylem Göstergelimi ve Duygu Değeri: Tevfik Fikret’in “Sitâyîş-i Hazret-i Padişâhî” ve “Sis” Şiirlerinde Sevgi ve Nefret” **Sosyal Bilimler Dergisi**, 12(2), s.31-50., Aralık 2010.

Yâhakkî, Muhammed Ca‘fer, **Cûybâr-i Lahzehâ Edebiyât-i Mu‘âsır-i Fârsî (Nazm u Nesr)**, Câmî, Tahran, 1326.

Yıldırım, Nimet, “Furûğ Ferruhzâd ve Şiiri”, **A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 1999 (12): s.193-214.